

Olga Orlić *

Petar Bagarić **

Orlanda Obad ***

PROJEKTIFIKACIJA ZNANOSTI I RURALNIH KRAJEVA – PRILIKA ZA ANGAŽIRANU ETNOLOGIJU?¹

Sažetak:

U ovom radu autori analiziraju koncept projekta i projektifikacije, koji su postali dio svakodnevnog života i diskursa, na primjeru projektifikacije znanosti i ruralnih krajeva. Autori na primjeru istraživačkog rada (a danas je gotovo nezamislivo da se on odvija izvan okvira nekog projekta) u ruralnim krajevima (kojima se također pristupa projektno, pogotovo u kontekstu ruralnog i održivog razvoja) propituju mogućnost društveno angažiranijeg pristupa u okviru etnologije i kulturne antropologije, odnosno humanističkih znanosti općenito. Pozivajući se i na tradiciju društvenog angažmana etnologije, autori smatraju da je upravo angažman etnologa i drugih znanstvenika na takvim projektima prilika za angažiranu etnologiju, koja neće zazirati od konkretne primjene svojih rezultata.

* Olga Orlić, dr. sc., Institut za antropologiju, Zagreb, E-adresa: olga.orlic@inantro.hr

** Petar Bagarić, dr. sc., Institut za etnologiju i folkloristiku, E-adresa: Zagreb, peroba@ief.hr

*** Orlanda Obad, dr. sc., Institut za etnologiju i folkloristiku, E-adresa: Zagreb, orlanda@ief.hr

1 Ovaj je rad nastao na temelju usmene prezentacije i rasprave koja je nakon toga uslijedila u okviru okruglog stola »Projektifikacija na selu: prilika za angažiranu etnologiju?« koji smo održali na 13. slovensko-hrvatskim paralelama u Dolenjskim topicama (Slovenija) 2014. godine. Krovna tema skupa, naslovljena *Srednjoeuropsko povezivanje etnologa i kulturnih antropologa kao izazov današnjemu vremenu*, potaknula je autore da problematiziraju sveopću projektifikaciju, a posebice onu koja se odvija u znanosti i u ruralnim krajevima, odnosno na projektima gdje se ta dva područja projektifikacije spajaju. Iako se taj spoj može odnositi na znanost i bilo koje drugo područje interesa, ruralne smo krajeve odabrali ne samo zbog tradicionalne usmjerenosti hrvatske etnologije na selo, već i stoga što smo zainteresirani za pristup selu i ruralnim krajevima na način koji do nedavno u okviru hrvatske etnologije nije bio uobičajen (fokus na ekonomske aspekte i probleme). Također, zanimalo nas je i što takav projektini pristup znači za hrvatske i slovenske etnologe i antropologe, posebice u kontekstu prekogranične suradnje koja danas predstavlja *sine qua non* za bilo kakav prestižniji projekt.

Ključne riječi:

projektifikacija, znanost, ruralni krajevi, primijenjena antropologija, angažirana etnologija

Abstract:

In this paper, the authors analyze the concepts of projects and projectification, which have become part of everyday life and discourse, and focus in particular on the projectification of science and of rural areas. Using the example of research work (for it is almost inconceivable today that research work could take place outside the framework of a project) in rural areas (which are also examined through project work, especially in the context of rural and sustainable development), they examine the possibility of a more socially engaged approach of ethnology and cultural anthropology, and the humanities in general. Referring to the tradition of social engagement of ethnology, the authors believe that it is precisely the involvement of ethnologists and other scholars in such projects that provides an opportunity for engaged ethnology that will not shy away from practical application of its results.

Key words:

projectification, science, rural areas, applied anthropology, engaged ethnology

PROJEKTIFIKACIJA U ZNANOSTI

U Hrvatskoj je posljednjih desetljeća projekt postao vrlo popularan pojam koji označava specifični oblik organizacije života i rada. Govori se o poslovnim projektima, o projektima u znanosti i u državnoj upravi, nevladine su udruge prekaljeni borci na otvorenom tržištu projekata. Projekt je snimanje albuma neke pop grupe, stvaranje filma ili predstave, a ponekad se čini da je projektificirana i privatna, obiteljska sfera, pa se projektom u svakodnevnom govoru naziva i kupovina stana, preseljenje u drugu zemlju ili odluka o proširenju obitelji. Pojam projekta toliko je rasprostranjen u svakodnevnoj komunikaciji da se implikacije projekata i njihovih pojmovnih odrednica, među kojima je privremenost jedna od važnijih, danas proučavaju na svim razinama, od osobne do društvene (vidi Kuura 2011: 119). Stefan Sjöblom, Karl Löfgren i Sebastian Godenhjelm (2013) ističu kako je projekt općenito postao »postbirokratski simbol prilagodljivosti i kontingentnosti« (ibid.: 3). Autori ističu kako u primjeni raznih javnih politika projekti predstavljaju put prema »fleksibilnom, brzom i inovativnom rješavanju problema i interveniranju« (ibid.), ali i to da privremenost projektnih aktivnosti, između ostalog, dovodi u pitanje »potrebu za kontinuitetom i održivosti politika« (ibid.). Projekti su kompatibilni s prekratkim oblicima rada, oni dovode u pitanje potrebu za dugotrajnim financiranjem i zapošljavanjem, dok ispunjenje unutarprojektnih ciljeva može postati važnije od dugoročnih posljedica projekata u društvu (cf. Sjöblom, Löfgren i Godenhjelm 2013; Kovach i Kučerova 2009; Kuura 2011: 133).

U ovom ćemo se radu baviti implikacijama projektifikacije u ruralnim krajevima u Hrvatskoj. Za potrebe ovoga rada priklanjamo se definiciji koju predlaže

Arvi Kuura, a po kojoj projektizacija označava »stupanj organiziranosti aktivnosti kroz projekte, što je predujet projektifikacije«, dok projektifikacija ima »mnogo šire značenje, koje također obuhvaća projektizaciju« (Kuura 2011: 118). Johann Packendorff i Monica Lindgren navode kako se projektifikacija u širem smislu bavi temama kao što su »posljedice projektifikacije na pojedince, skupine, organizacije i društva«, odnosno »dominantne i potisnute aspekte projekata i projektnog menadžmenta« (Packendorff i Lindgren 2014: 10). I premda je projektifikacija, kroz koju iščitavamo implikacije projektnog načina rada i života, primarno istraživana na razini kompanija odnosno organizacija (Kuura 2011), u ovom ćemo se radu pozabaviti utjecajem projektnog načina rada na primarno etnološka, znanstvena istraživanja u ruralnim krajevima. Istraživačko pitanje koje nas zanima glasi: je li projektifikacija na selu prilika za angažiraniji pristup u etnologiji?

Pri tome nam je inspirativan rad Imre Kovácha i Eve Kucherove (2009) koji se bave usponom društvene skupine koju nazivaju »projektnom klasom« na selu, a koja se pojavljuje u posredničkoj funkciji između lokalnog stanovništva i, primjerice, stratosfera EU fondova za ruralni razvoj, pri čemu je za pripadnike projektne klase važan kapital upravo stečeno ekspertno znanje koje im omogućuje da sudjeluju u natjecajima za sredstva iz raznih fondova.

Obično je riječ o pojedincima koji posjeduju priličnu moć u projektificiranim, ekonomskim, društvenim i političkim institucijama te u društvenom okruženju. Imaju visoko, obično tercijarno obrazovanje i jak intelektualni kapital. Njihov prihod, prestiž i utjecaj, većim se dijelom zasniva na njihovoj posredničkoj, stručnoj, društvenoj i ekonomskoj poziciji [...] (Kovách i Kucherova 2009: 210).

Autori se bave pitanjem odnosa znanstvenika i projektne klase, između ostalog i stoga što projektna klasa u usponu »koristi i producira djelomično znanje« koje »zajedno s natjecanjem na kognitivnim tržištima za posljedicu ima fragmentirano korištenje znanja« (ibid.: 217). Kovách i Kucherova (2009) predviđaju kako su moguće razne reakcije znanstvene zajednice na takvo korištenje znanja i zazivaju proizvodnju umjetničke znanosti, koja se odvija na trima razinama: od pojedinačnog znanstvenog pristupa, preko promišljanja društvene stvarnosti, do znanstveničke refleksije znanstvene zajednice (ibid.: 217).

Kada je o promišljanju društvene stvarnosti riječ, trend projektifikacije znanja i društvenosti koji u znanstveničkoj svakodnevnicu rezultira utrkom za plaćom, odnosno pukim preživljavanjem, kao i retorika izvrsnosti, sve prisutnija u sveučilišno-obrazovnom kontekstu, na koju se oslanja, lako ostavljaju dojam apolitičnosti i slobodnotržišnog natjecanja. Tako npr. u Austriji od 2002. sveučilišta prestaju biti u potpunosti financirana od države i prisiljena su tragati za drugim izvorom financiranja »na tržištu« (Kaser 2013). Postalo je uobičajeno i prihvatljivo da se uspješnost pojedinih institucija mjeri brojkama, a prema toj statistici očito je da su humanističke znanosti »na gubitničkoj strani« gotovo svugdje (Kaser 2014: 97). Tako je npr. kanadsko vijeće za humanistiku 2008. imalo sredstava za financiranje tek 33% pristiglih projektnih prijava, iako ih je uspješnima procijenilo 65% (Bauder i dr. 2010), dok u Austriji samo 25% aplikacija pristiglih Austrijskom istraživačkom fondu (jedini fond koji financira humanističke projekte u Austriji) uspijeva ostvariti financiranje (Kaser 2013).

Stoga je, barem u zemljama Europske unije, postalo izuzetno bitno da sveučilišta i/ili instituti »imaju« što više međunarodnih, i to po mogućnosti europskih projekata u svom portfelju, kao dokaz uspješnosti institucija, njihovih uprava i znanstvenika samih. Međutim, logika rada na projektima nije isključivo stvar prestiža ili dokaz uspješnosti. Ona je istovremeno posebno nepovoljna za mlade znanstvenike (koliko god vremenski rastezljiv bio taj pojam), koji plaću zarađuju radeći od projekta do projekta, a često i na nekoliko njih paralelno, kao npr. mlađi kolege u Sloveniji. Tako ravnatelj slovenske agencije za istraživačku djelatnost (Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS)) Franci Dešmar u intervjuu za časopis *Dialogi* naslovljenom Znanost treba mir i autonomiju napominje kako projekti više nisu dodatak redovnom poslu, već oni jesu posao (Dešmar 2014: 14; internetski izvor 1). To znači da bez projekata nema posla (odnosno plaće), a to čini izuzetno ranjivom skupinu prekarних, uglavnom mlađih znanstvenika bez ugovora na neodređeno vrijeme. U uvjetima u kojima znanstvenici moraju dio ili cijelu svoju plaću zaraditi na tržištu, nije čudo da je stvoren novi tip znanstvenika – poduzetnika, tzv. *homo applicandusa* (Kaser 2013: 34), kojeg karakterizira sustavno prijavljivanje na natječaje. Naravno, to ne znači da nužno postoji natječaj za istraživačko pitanje ili područje kojim se pojedini znanstvenik bavi ili želi baviti. Sustavno bavljenje nekim intelektualno poticajnim problemom tijekom dužeg niza godina postaje gubitak vremena (ili luksuz za odabrane) ukoliko nije istovremeno popraćeno, po mogućnosti uspješnim, prijavama na projekte. I iako austrijski historijski antropolog Karl Kaser, s velikim iskustvom prijava i koordiniranja međunarodnih znanstvenih projekata, tvrdi da je moguće biti dovoljno lukav i vješt te istraživačku temu koja intrigira znanstvenika prilagoditi svakom pojedinom natječaju, te tako »provlačiti« glavnu istraživačku temu kroz niz natječaja, ta situacija nije svugdje i za svakoga primjenjiva. Pogotovo to vrijedi za one znanstvenike kojima egzistencija ovisi o sredstvima dobivenim preko projekata. Je li u tom slučaju znanstvenik u mogućnosti da bira projekt na kojem radi? Ili da odbije prijavljivanje ili suradnju na projektu koji ga možda ne zanima? I dok je moguće tvrditi da upravo takav sustav rezultira izvrsnošću (ili, kako bi rekao Karl Kaser, staljinizmu izvrsnosti (2013:35)), može se dogoditi da takva praksa urodi svaštarenjem i/ili površnošću. U konačnici može se čak steći dojam da je za uspješnu evaluaciju većine projekata važnije da se u zadanom financijskom okviru ispune projektne aktivnosti (poput dostavljanja isporuka, ostvarivanja označivača te ispunjavanja planova diseminacije) od znanstvenog doprinosa ili relevantnosti projekta (relevantnost je uostalom ocijenjena na početku, odobravanjem projekta), a pogotovo relevantnosti za širu društvenu zajednicu.

Činjenica je da je većina projekata u kojima mogu sudjelovati humanistički znanstvenici raspisana i kreirana na različitim razinama državnog sustava – lokalne zajednice, ministarstva, itd. Da bi osigurali sredstva za rad (i za život), znanstvenici su prisiljeni uložiti trud i vrijeme, dok država, budući da se financiranje znanosti i znanstvenika mjestimice potpuno prebacuje u projektni okvir, ne preuzima odgovornost za egzistenciju znanstvenika koje angažira. Humanistika, koja u svojim povoljnim fazama ima zadatak navesti ljude da preispituju utvrđene činjenice, instrumentalizira se ne toliko u smjeru zadovoljenja potrebe stanovnika neke lokalne zajednice, koliko kao ideološko sredstvo u službi određene politike.

U najvećem istraživačkom programu na razini Europske unije – Obzoru 2020 – velik dio sredstava namijenjen je istraživanjima koja trebaju dovesti do štedljivog, zdravog i skladno uređenog europskog društva. Naime, Obzori su projekti organizirani u tri cjeline: Izvrsna znanost, Industrijsko vodstvo i Društveni izazovi. Najviše je sredstava predviđeno za cjelinu Društveni izazovi – skoro 40%. Za Izvrsnu znanost predviđeno je oko 30% sredstava, a za Industrijsko vodstvo oko 20%. Društveni izazovi okupljaju projekte usmjerene na čišći prirodni okoliš, dostupnu zdravu hranu, sigurnost društva i sigurnost u društvu te dostupnu čistu i ekonomičnu energiju (vidi internetski izvor 2) lako »društveno« u nazivu Društvenih izazova sugerira jači humanistički angažman, Obzorova su sredstva namijenjena prvenstveno prirodnim i organizacijskim znanostima, dok je humanistici namijenjeno tek da zadovolji zahtjev za interdisciplinarnošću i da posluži kao suptilno sredstvo manipulacije kojim se krajnji korisnici – europski građani – imaju pridobiti za suradnju u ostvarenju unaprijed zacrtanih ciljeva. Nina Kancewicz-Hoffman, šefica odjela za humanistiku i društvene znanosti u europskoj fondaciji za znanost, ovako opisuje svoju viziju humanistike i društvenih znanosti unutar Obzora: »istraživanja koja vode sociolozi, antropolozi, psiholozi, povjesničari, kao i stručnjaci s kulturalnih studija, mogu pomoći ljudima da promijene svoj životni stil i način na koji koriste električnu energiju« (Kancewicz-Hoffman 2013).

Politički karakter projektnog financiranja možda je još uočljiviji, promotri li se projektni profil HERA-e – europske fondacije za znanost koja financira humanističke projekte. HERA financira proučavanje i očuvanje kulturne baštine i potragu za korijenima europskih identiteta. Pored te usko humanističke teme, HERA-u zanimaju i sasvim praktični problemi, poput intelektualnog vlasništva i načina na koji bi se mogao izmjeriti utjecaj humanistike na društvo (vidi internetski izvor 3). U projektnoj retorici dominira napuštanje nacionalno određenih perspektiva, no iluzorno bi bilo, na temelju transnacionalizacije istraživanja, zaključivati o nestanku političke dimenzije iz projektnih natječaja. HERA je platforma za stvaranje znanja o Europskoj uniji kao politički rascjepkanom prostoru povezanom zajedničkim kulturnim i povijesnim vezama.

U odobrenim HERA-inim projektima za period 2009.–2012. i za period 2013.–2016., Europa postaje temeljno zemljopisno određenje. Od 38 do sada odobrenih HERA-inih projekata, njih 21 u sebi sadrži geografsko određenje, a od njih pola u nazivu na neki način ima Europu.

Na taj način, preko projektnog financiranja, Europa u različitim očitovanjima (kultura, identiteti, povijest) postaje dominantni referentni okvir za bavljenje humanistikom (vidi internetski izvor 4). Dok projekti u Obzoru pokušavaju riješiti tehničke probleme koji muče mladu europsku državu u nastajanju, HERA-ini projekti stvaraju zajednički simbolički univerzum u obliku povijesnog sjećanja, kulturne baštine i zajedničke intelektualne tradicije, što je dodatno naglašeno u natječaju za financiranje projekata u periodu 2016.–2019. *Uses of the past*:

da bismo razumjeli goruća društvena pitanja identiteta, integracije, političke legitimacije, kreativnosti i kulturnih procesa u Europi, potrebno nam je složenije razumijevanje kako pojedinci i društva koriste

prošlost i na koji je način promišljaju [...] takva svijest o prošlosti i njenim dubokim učincima na trenutne odluke i kulturne prakse može nam pomoći u izgradnji djelotvornih politika kojima bi se potakli društvena prilagodljivost, kreativno mišljenje, odgovorna građanskost i pametne reakcije na nove izazove. (internetski izvor 5)

Egzistencijalna nesigurnost izazvana projektifikacijom u takvom se kontekstu javlja kao korisna polazišna točka za provedbu određenog političkog projekta koji, zahvaljujući egzistencijalnoj prisili i slobodnotržišnoj retorici, otežava da postane predmet znanstvene i etičke refleksije. Naime, postavlja se pitanje – koliko kontrolu nad političkim implikacijama svojega istraživanja imamo u trenutku kad uspijemo dobiti financijska sredstva (i prihvatimo ih) i koliko mogućnost artikulacije vlastitoga političkog stava imamo unutar istraživanja koje je unaprijed prilagođeno određenom projektnom natječaju?

ISTRAŽIVANJE RURALNIH KRAJEVA U HRVATSKOJ ZNANOSTI

Posebnu pažnju posvetit ćemo etnologiji, u kojoj je istraživanje života, rada i običaja na selu tradicionalno fundamentalno istraživanje koje je u počecima te discipline podrazumijevalo iscrpna, višedesetljetna istraživanja određenog prostora ili fenomena. Pozadina fokusiranja na selo i ruralne krajeve može se, između ostaloga, pronaći i u poznatoj tezi Antuna Radića o dvjema međusobno suprotstavljenima kulturama – onoj narodnoj i gospodskoj. Ta se teza temeljila na premisi da su upravo selo i njegovi stanovnici nositelji svega onoga što je autentično i izvorno. Iako Antun Radić nije zazirao od ekonomskih tema kao istraživačkih pitanja u Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu (npr. zaduživanja seljaka (Radić 1897 (2010): 566, 583)), interes za selo i seljake u hrvatskoj je etnologiji, posebice pod utjecajem etnologa Milovana Gavazzija, utemeljitelja sveučilišnog studija etnologije, usmjeren prvenstveno na kulturu i kulturne elemente, kao npr. u radovima koji su objedinjeni u okviru knjige Baština hrvatskog sela iz 1991. godine (Gavazzi 1991). Kako navodi hrvatska etnologinja Dunja Rihtman-Auguštin, hrvatski su seljaci i njihova kultura postali svojevrсни »poligon« za istraživanje geneze pojedinih kulturnih elemenata, s naglaskom na traženje njihovih korijena (Rihtman-Auguštin 1994: 154). Dominacija kulturno-historijskog pristupa u to je doba dovela do ustoličenja kanona »narod, izvornost i starina« (Scharfe 1970: 74–84, prema Rihtman-Auguštin 1992: 10). Stoga ne čudi da u ondašnjim etnološkim istraživanjima element suvremenosti ili svakodnevice nije ni bio u fokusu, kao niti brojni problemi i ekonomske teškoće seljaka (usporedi Rubić 2012²:53, 58–63). Pojedini načini gospodarenja bili su, naravno, predmet istraživanja etnologa, međutim imajući prvenstveno na umu kulturno-historijsku analizu. Tako se dogodilo da se ekonomskim problemima na selu sustavno počela baviti jedna druga, etnologiji srodna disciplina – ruralna sociologija.

---

2 Autorica ovog dijela teksta zahvaljuje anonimnom recenzentu na ukazivanju na disertaciju Tihane Rubić, u kojoj je, zbog autoričina fokusa na neformalnu ekonomiju u suvremenoj Hrvatskoj, napravljena slična analiza fokusa hrvatske etnologije.

Upravo između dvaju svjetskih ratova, u doba velike svjetske krize, 1936. godine Rudolf Bićanić objavio je prvu knjigu iz serije *Kako živi narod: Život u pasivnim krajevima. Knjiga I* s ciljem da posveti posebnu pažnju »socijalno-ekonomskim pitanjima. S te je strane seljački život najmanje ispitan« (Bićanić 1936: 5). Na taj je način utrt put za ruralne sociologe koji su se sustavno počeli baviti problemima i transformacijama što su zahvatile selo poslije Drugoga svjetskog rata. Rudolf Bićanić, ekonomist, sociolog i političar, objedinio je u navedenom djelu iz 1936. godine skup objavljenih i neobjavljenih članaka publiciranih od jeseni 1935. do jeseni 1936. godine u knjigu u kojoj je svaki članak posvećen nekom od na terenu uočenih problema. Kao dva glavna problema istaknuo je život seljaka na rubu gladi u tzv. pasivnim krajevima (nerazvijenijim područjima Like, Hrvatskog primorja, zapadne Bosne, Hercegovine i Dalmatinske zagore)³ te problem nedostatka tekuće vode u selima. Osim toga bavio se pitanjima prometne povezanosti sela, nehigijenskim uvjetima života, vlasničkim odnosima, poljoprivrednom proizvodnjom i problemima s kojima se seljaci susreću prilikom prodaje svojih proizvoda (tržište i cijene), teškoćama prilikom izrade tradicionalne odjeće, problemima zaduživanja seljaka, a ponegdje još i ostacima kmetstva (to su samo neke od tema). On je analizirao utjecaj prodiranja kapitalizma na selo, ali nije zazirao ni od njegove kritike, te je smatrao da su ključni problem za seljake neregulirani tržišni odnosi koji rezultiraju niskom otkupnom cijenom domaćih poljoprivrednih proizvoda. Zanimljivo je da se seljaci, prema njegovim zapisima, nisu toliko bunili protiv visokih cijena proizvoda koje su sami morali kupovati, koliko protiv nepravedno niske cijene otkupljivanja njihovih proizvoda (Bićanić 1936: 71). Bićanić je smatrao da sve te probleme mora upoznati »svaki onaj, koji hoće da bude javni radnik. Poznavanje narodnog života je preduslov za svaki javni rad: socijalni, ekonomski, politički, kulturni« (Bićanić 1936: 4), iz čega je vidljiva želja da rezultati istraživanja koje je proveo budu iskorišteni upravo kako bi se ta nepovoljna situacija promijenila. Bićanić je 1936. godine osnovao Zavod za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva pri Gospodarskoj slozi (preteča Ekonomskog instituta), te je do 1940. bio njegov ravnatelj i objavio niz radova sa suradnicima (Petak, Puljiz i Štambuk 2002: 231). Bavljenje ekonomskim aspektom života na selu institucionalizirano je u okviru Agrarnog instituta u Zagrebu, a kasnije i u okviru Instituta za društvena istraživanja (ibid: 232). Skupina mladih zagrebačkih ruralnih sociologa i agrarnih ekonomista s Odjela za sociologiju sela ondašnjega Agrarnog instituta pokrenula je 1963. godine časopis Sociologija sela, prvi hrvatski sociologijski časopis i jedan od rijetkih časopisa specijaliziranih za ruralnu sociologiju uopće (Petak, Puljiz i Štambuk 2002: 228, 229). Ta je skupina činila istraživačku jezgru kasnije prozvanu zagrebačkom ruralnosociologijskom školom. Časopis, čiji je član uredništva bio i Rudolf Bićanić, postao je mjesto publiciranja za ruralne sociologe koji su se bavili ekonomskim aspektom života na selu, ali i promjenama koje su zahvatile hrvatsko društvo, posebice seljaštvo nakon Drugog svjetskog rata pa sve do danas. S vremenom interes za takve teme opada, a u razdoblju 1998.–2005. dogo-

3 Rudolf Bićanić je, nakon izlaska iz zatvora, na koji je bio osuđen zbog političkog djelovanja, imenovan tajnikom Komisije za pomoć pasivnim krajevima Jugoslavije i u okviru te djelatnosti proveo je navedeno istraživanje (Dujšin 1996: X).

dila se, kako navodi jedan od urednika, kriza institucionalnog okvira – interes za te teme postupno je opadao, a sam je časopis na kraju promijenio ime, ali i proširio područje interesa (Petak 2013: 224, 225). Ovaj kratki pregled razvoja pristupa selu u okviru dviju znanstvenih disciplina, etnologije i ruralne sociologije, daje uvid u to kako se cijeli jedan istraživački pravac (u okviru ruralne sociologije, ne etnologije) institucionalizirao na temelju jednoga istraživanja, onoga Bićanićeva, koje je u svojoj osnovnoj namjeri bilo primijenjeno.

PRIMIJEJENA ETNOLOGIJA/ANTROPOLOGIJA – STATUS I MOGUĆNOSTI

Primijenjena antropologija ponekad se smatra petim poljem antropologije (u klasičnoj podijeli na kulturnu, biološku, lingvističku i arheološku), ali posve je logično kako primijenjeni aspekt antropologije postoji u svakom od tih polja (Kedia i Bennett 2005). Iako je primjena antropoloških spoznaja česta tijekom povijesti, povijest pojma nešto je novija. James Hunt, osnivač Anthropological Society of London, 1860. godine koristi termin *practical anthropology* ('praktična antropologija'), a 1902. godine James Mooney (BAE) upotrijebio je pojam *applied ethnology* ('primijenjena etnologija') (ibid). Termin *applied anthropology* ('primijenjena antropologija') 1906. godine označavao je diplomski program na Oxfordu. Radcliffe-Brown prvi je 1930. godine upotrijebio termin primijenjena antropologija u članku *Anthropology as Public Service and Malinowski's Contribution to it* (Reed 1998). Istina je, međutim, i to da se primijenjena antropologija vrlo često koristi kao sinonim za rad izvan znanosti (Chambers 1985: 16; Eddy i Partridge 1987: 7). Još 1970-ih studenti antropologije iz SAD-a zahtijevaju veći angažman antropologije kod važnih ljudskih problema, ali i bolju pripremljenost za nesigurno tržište rada (Fiske i Chambers 1997: 284). U pozadini je tog zahtjeva činjenica da je 1986. godine u Americi 51% antropologa bio zaposlen u neakademsom sektoru (AAA 1992), a u ranim 1990-ima svaki treći (ibid: 303). Tradicionalna područja primjene su zdravlje, obrazovanje i međunarodni razvoj, dok su novija područja primjene pravno planiranje, energetske politike, stanovanje i reforma zdravstvenog sustava (Wulff i Fiske 1987: xii).

Pojedini primijenjeni antropolozi u SAD-u jasno iskazuju postojanje hijerarhije u odnosu prema primijenjenoj antropologiji (Singer 2000), i to tako da je status primijenjene antropologije niži. Singer čak ide toliko daleko da kritizira upotrebu novih pojmova (poput npr. *public anthropology*) za polje koje se tradicionalno smatra i naziva primijenjenom antropologijom, i to zbog toga što u tome vidi novo sredstvo raslojavanja između akademskih znanstvenika (kojima *public anthropology* pruža npr. novu dodatnu mogućnost za javna predavanja i nastupe), dok jezgra »radnika« i dalje nastavlja raditi istu stvar kao i do sada – u okviru uobičajenog naziva primijenjene antropologije. Treba međutim istaknuti kako se kao nužna sve više afirmira suradnja znanstvenika i zajednica o kojima se provodi istraživanje.⁴

4 Tako npr. od 2008. godine u Sjedinjenim Američkim Državama izlazi časopis *Collaborative Anthropologies*, a upravo je zbornik radova Tihane Rubić i Valentine Gulin Zrnić primjer afirmacije takve suradnje u okvirima hrvatske etnologije (Rubić i Gulin Zrnić 2015).

U Hrvatskoj se etnolozi i antropolozi nisu sustavno zapošljavali u svojstvu etnologa i/ili antropologa u nekim drugim sektorima ili institucijama mimo sveučilišta, instituta, muzeja i konzervatorskih ureda⁵ (iako, naravno, ima izuzetaka), stoga kod nas i ne postoji tradicija primijenjene etnologije ili antropologije u nekom od sektora kakve navode američki autori. Zato možda ovakve rasprave o odnosu primijenjenih i temeljnih istraživanja nisu do sada bile aktualne, premda i u Hrvatskoj postoji određena percepcija kako etnolozi/antropolozi koji ne rade u sustavu znanosti (već npr. u muzejima ili konzervatorskim zavodima) nisu »pravi znanstvenici«, a njihov se rad vrednuje na posve drugi način – kao primijenjen. Isto tako, ukoliko znanstvenik objavi članak u npr. katalogu izložbe, taj se rad na znanstvenoj bodovnoj ljestvici a priori boduje niže (kao stručni rad). Također, upravo u svjetlu brojnih projekata Europske unije koji nemaju primarno znanstveni karakter (Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA), strukturni fondovi i sl.), brojni akteri iz neakademskog sektora (lokalne zajednice, razvojne agencije, općine, udruge, pojedinci) često na suradnju u takve projekte pozivaju i znanstvenike, zbog potrebe za dubinskim istraživanjem određenog fenomena, pogotovo na prostorima u kojima ne postoji kontinuirani znanstvenoistraživački rad vezan uz temu projekta ili područje. Rezultati takvog istraživanja bit će primijenjeni, ali to, dakako, ne mora značiti da su upotrijebljena metodologija ili samo istraživanje »manje znanstveni« samo zato što se njihova primarna primjena odvija izvan akademskog konteksta (npr. vidi prilog Ane Perinić Lewis i Morane Jarec u ovom zborniku). Još jedan primjer takvoga primijenjenog projekta u koji je u prvu fazu uključen interdisciplinarni tim znanstvenika, projekt Agrobiznis, bit će detaljnije prikazan dalje u tekstu. Hoće li znanstvenici početi odbijati takva sudjelovanja, zato što se rezultati takvih istraživanja, koja sama po sebi nisu manje znanstvena od istraživanja provedenih u kontekstu projekata financiranih iz znanstvenih fondova, drukčije boduju ili vrednuju? Naravno, ovakav stav teško je naći u hrvatskoj literaturi, on se puno lakše artikulira u neformalnoj komunikaciji između kolega. Ono što smatramo svojevrsnim rješenjem za takvu nepovoljnu situaciju u kojoj se na primijenjeni aspekt znanosti gleda nepovoljno jest taj što, paralelno sa starijim oblicima »primijenjene« antropologije, nastaju novi pristupi pod egidama kao što su *engaged*, *critical*, *participatory action*, *collaborative*, koji su usmjereni k ponovnom preispitivanju odnosa između akademskih stručnjaka i ljudi s kojima (i za koje) antropolozi trebaju raditi. Temeljni je cilj omogućiti zajednicama da same postignu svoje zaključke, a u tome je ključna suradnja, odnosno zajednička proizvodnja znanja (Beck i Maida 2013: 5) ili, kako navode hrvatske etnologinje Tihana Rubić i Valentina Gulin Zrnić, prakademičnost – spoj znanstvenog i praktičnog angažmana znanstvenika (Rubić i Gulin Zrnić 2015: 10). To, naravno, ne sugerira potpuni nedostatak tekstova i angažmana pojedinih znanstvenika na ovim prostorima, poput npr. radova slovenskog etnomuzikologa Svanibora Pettana (Pettan 1995, 2015).

5 Naravno da zapošljavanje etnologa i antropologa (radi se o dvopredmetnim studijima) bilo gdje na tržištu rada ne isključuje primjenu specifičnih znanja i vještina stečenih tijekom obrazovanja za to zanimanje, međutim, u tom se slučaju radi o kontekstu primjene znanja iz jedne discipline/struke u drugoj. Znanja se mogu primijeniti i u svakodnevnom životu pojedinca, neovisno o zaposlenju.

PRIMJER PRIMIJENJENOGA ISTRAŽIVANJA NA SELU DANAS

Bićanićevo istraživanje, točnije problemi koje su mučili tadašnje seljake, u određenim su segmentima prilično slični problemima poljoprivrednika uočenih prilikom jednog takvog ne-znanstvenog projekta u kojem su dvije autorice ovog teksta (u suradnji s kolegama iz drugih znanstvenih disciplina) sudjelovale. Riječ je o dvogodišnjem projektu »Agrobiznis – oplemenjivanje poljoprivredne baštine u prekograničnoj Dubrovačko-hercegovačkoj regiji« (internetski izvor 6), projektu financiranom kroz Instrument za pretprijetnu pomoć (IPA). U okviru tog projekta napisana je još neobjavljena studija *Socioekonomski aspekti obiteljsko-poljoprivrednih gospodarstava Dubrovačko-hercegovačke regije*. U izradi te studije sudjelovao je interdisciplinarni tim znanstvenika (sociolozi, geografi, antropolozi, etnolozi, socijalni radnici, agronomi), upravo zbog toga što je kao polazište uzeta teza da je za ostvarivanje ciljeva projekta (jačanje kapaciteta, brendiranje autohtonih proizvoda, bolja konkurentnost poljoprivrednika te u konačnici bolji ekonomski status poljoprivrednika) potrebno u obzir uzeti širi kontekst života na selu. Terensko istraživanje provedeno u svibnju 2016. godine bilo je fokusirano na obiteljska poljoprivredna gospodarstva u ruralnom dijelu grada Dubrovnika (grad Dubrovnik kao administrativna cjelina obuhvaća 32 naselja). U istraživanju se koristila i kvantitativna (anketa) i kvalitativna (polustrukturirani intervju) metodologija. I dok se anketom željelo primarno ispitati postojeće stanje poljoprivrednika (socioekonomski status kućanstva, poljoprivredna proizvodnja, zaduženja, distribucijski kanali, ali i percipirana kvaliteta života u selu, potencijal i volja za lokalnim i prekograničnim udruživanjem, međusobno povjerenje i socijalni kapital unutar sela te načini informiranja), polustrukturiranim intervjuima nastojalo se saznati koja je motivacija za bavljenje poljoprivredom i otvaranje OPG-a (obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava), kakvi su stavovi sugovornika prema ekološkoj poljoprivredi, odnos prema poljoprivrednoj baštini, poznavanje i korištenje tradicijskih znanja i sorti u prehrani i poljoprivredi. Zanimalo nas je koje probleme susreću poljoprivrednici u svom bavljenju poljoprivredom te kakvi su im stavovi i spremnost na potencijalne prijave na natječaje za sredstva iz EU fondova. U istraživanju su sudjelovali i oni sugovornici koji imaju domaćinstva ili neki drugi ugostiteljski objekt, stoga što je sinergija poljoprivrede i ugostiteljskog sektora važna u turističkim krajevima. U istraživanju smo obuhvatili nešto više od 10 posto registriranih vlasnika (ili članova) obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava na navedenom području (prema podacima koje posjeduje Razvojna agencija grada Dubrovnika).

Istraživački je cilj bio izraditi studiju koja bi Razvojnoj agenciji grada Dubrovnika (DURA) olakšala daljnje projektno programiranje.⁶ Dakle, upravo je želja naručitelja istraživanja bila da se saznaju potrebe i problemi, ali i potencijali na ruralnom području koje administrativno pripada gradu Dubrovniku, s ciljem rješavanja tih potreba kroz nove projekte. Rezultati istraživanja u selima

6 Programiranje predstavlja prvu fazu projektnog ciklusa u kojoj se određuju prioritetna područja i smjernice za financiranje projekata te definiraju višegodišnji programski dokumenti. (Pojmovnik fondova Europske unije, <http://www.arpa.hr/Portals/arpa/Dokumenti/Glossary%20of%20EU%20funds.pdf>). To je proces organizacije, odlučivanja i raspodjele financijskih sredstava u nekoliko faza (<http://www.regionalna-konkurentnost.hr/userdocsimages/INDUCTION%20GLOSSARY.pdf>).

u jurisdikciji jedne od najposjećenijih hrvatskih turističkih destinacija (prema podacima Ministarstva turizma dostupnim za 2014. godinu, http://www.mint.hr/UserDocImages/150701_Turizam014.pdf) pokazali su u narativima, koji se tiču problema poljoprivrednika, puno sličnosti s onime što je Bićanić naveo kao problem seljaka u pasivnim krajevima prije 80 godina, pogotovo kada je riječ o niskim otkupnim cijenama poljoprivrednih proizvoda. Iako je, dakako, standard života na selu danas daleko bolji od onoga koji je opisao Rudolf Bićanić, glavna se razlika tiče činjenice da za sve poljoprivrednike s kojima smo razgovarali ili ih anketirali poljoprivreda predstavlja dodatnu djelatnost (nitko od poljoprivrednika ne živi isključivo od poljoprivrede, čak niti oni koji prodaju veće količine) i što im bavljenje poljoprivredom omogućuje određenu razinu autonomije upravo u području prehrane (sve što sami uzgajaju ili proizvode, ne moraju kupovati). Međutim, unatoč navedenim razlikama, iskazi ispitivanih poljoprivrednika koji se odnose na tržište i cijene, odnosno potplaćivanje seljaka i niske otkupne cijene, često su identični onima koje je zabilježio Bićanić (npr. Bićanić 1936: 40):

Po 15 kn ja prodam rikulu, on po 55 proda restoranima [...] Nizašto ja to dajem, to je strašno [...] Kad on meni smiješno malo plati i ima nezadovoljnog seljaka koji je u pozicij i [...] Tako da često razmišljam kako sam ja ponižen. (sugovornik iz okolice Dubrovnika)

On nije platio po 5 (po prethodnom dogovoru) nego po 4 i po [...] a on ga proda za 15. Onda sam reko (ocu), prodaj ti pola, da se pokriješ, a ovo neka stoji, a pa 'ko se ne uspije prodavati, pa neka i propadne [...] samo da se ovi ne obogate [...] jer opet deru, na našu grbaču što smo radili, a onda opet deru obične građane [...] (sugovornik iz okolice Dubrovnika)

Osim očitog varanja poljoprivrednika i niskih otkupnih cijena za većinu njihovih proizvoda, velik problem poljoprivrednicima predstavlja i danas nedodirljivo slobodno tržište. Tako, prema iskazima sugovornika, glavnu konkurenciju lokalnim poljoprivrednim proizvodima čine jeftini uvozni proizvodi u velikim trgovačkim lancima, koje većina domaćih ljudi (uključujući i same poljoprivrednike) kupuje iako su, prema iskustvu ispitanika, nekvalitetniji. Sami poljoprivrednici, iako su nezadovoljni zbog takvog postupanja, iskazuju određeno razumijevanje za praksu kupovanja takvih jeftinijih uvoznih proizvoda, zbog svjesnosti o slaboj kupovnoj moći stanovništva pogođenog krizom. Međutim, dok poljoprivrednici pokazuju razumijevanje za tzv. obične ljude, kritični su prema činjenici da se logika kupovanja »najpovoljnijeg proizvoda« preselila i u ugostiteljski sektor, gdje tzv. »novi kapitalisti«, vlasnici hotela i restorana, također kupuju jeftine uvozne proizvode u velikim trgovačkim lancima, a potom ih skupo preprodaju turistima, često ih predstavljajući kao lokalne proizvode (čest primjer koji navode je upravo maslinovo ulje, glavni poljoprivredni proizvod dubrovačkog kraja). Poljoprivrednici iz okolice Dubrovnika u biti žele svojevrsnu regulaciju tržišta i smatraju da bi ih gradska vlast na određen način trebala štititi, pogotovo tamo gdje ima utjecaja (sami često navode upravo ugostiteljski sektor). U tom kontekstu neki se sjećaju kako je u socijalizmu poljoprivredniku bilo znatno jednostavnije prodati direktno, bez posrednika, svoje proizvode u ugostiteljske objekte:

Pa mogli ste, mogli ste vi prije, proizveli ste, ne znam [...] tisuću kila patata ili nečega, ima vam viška, mogli ste poč' u hotel i prodat im petsto kila [...] Sad vam toga više nema. (sugovornik iz okolice Dubrovnika)

Prije su isto bili u hoteli, radili su, ekonom je uzimo, išo je sa kešom, otišo je na pjacu uzimo je, i hotel kupovo je zeleno, ustvari sve, cijelu kompletnu platu [...] (sugovornik iz okolice Dubrovnika)

Gotovo nevjerojatno, ali poljoprivrednici iz dubrovačke okolice na početku 21. stoljeća kao da imaju zahtjeve gotovo identične onome koji je Bićanić formulirao 1936. godine kao ključan za rješavanje siromaštva na selu – zahtjev za seljačkom autarkijom. Iako je taj termin zastario, a njegovo potpuno provođenje u praksi neizgledno, danas postoje drugi načini formuliranja tog zahtjeva. Suvremeni alterglobalizacijski aktivisti zagovaraju kao jedan od oblika alterglobalizacije upravo povratak lokalnom – relokalizaciju (Šimleša 2006), a taj se model kroz brojne prakse (poput poljoprivrede potpomognute zajednicom, urbanog vrtlarenja i sl. izravno zalaže za ostvarivanje prehrambenog suvereniteta koji bi poljoprivrednicima omogućio dostojan život, ali i građane učinio aktivnima u tom procesu emancipacije od onih čimbenika koji stvaraju ovisnost o monopolizaciji hrane, upravo kroz praksu urbanog vrtlarenja (Janovski 2015: 222).

Zanimljivo je da su u selima oko Dubrovnika neka infrastrukturna pitanja koja Bićanić navodi kao problem u pasivnim krajevima prije 80 godina i dalje aktualna ili da su do nedavno bila. Tako se npr. voda u pojedina Gornja sela tek dovodi baš tijekom istraživanja u svibnju 2016. godine. To je, prema mišljenju pojedinih ispitanika, naravno, dobrodošlo, ali i zakašnjelo: »*Ta je voda trebala doći prije 40 godina, a ne sad.*« Nepostojanje kanalizacije čak i u turističkim mjestima i dalje je velik problem, a pojedini sugovornici navode kako su i ceste sve do nedavno bile izrazito loše (cesta se do pojedinih naselja Gornjih sela – Mrčevo, Kliševo, Gromača, Mravinjac – npr. još uređuje, tj. proširuje, a na Šipanu još uvijek smatraju da se nitko ne brine o cestovnoj infrastrukturi, usprkos činjenici da plaćaju sve doprinose kao i Dubrovčani). Iako će javni prijevoz svi ispitanici okarakterizirati kao jako dobar, pogotovo u usporedbi s nekadašnjim (npr. cesta do Osojnika, koje također pripada Gornjim selima, okarakterizirana je kao dobra jer je nedavno popravljena), treba napomenuti da su sada i potrebe veće (npr. autobus za školsku djecu jedini je koji prometuje u skladu s konkretnim potrebama korisnika, dok su ostale linije za npr. Gornja sela svedene na tri dnevno, i to ne baš uvijek u skladu s potrebama korisnika, npr. mlađe obitelji koje žele ostati živjeti u Gornjim selima, žele da im djeca pohađaju izvanškolske aktivnosti dostupne u gradu, a tu se onda osjećaju zakinuti upravo zbog javnog prijevoza). Što se tiče poljoprivrednih zemljišta, poljoprivredne parcele i zemljišta općenito, gotovo u pravilu imaju neriješene vlasničke odnose, parcele su rascjepkane i često male⁷ (što ih npr. automatski diskvalificira za sustav poticaja po kvadratnom metru), a pristupi tim malim, međusobno nepovezanim parcelama su zarasli

7 Problem rascjepkanosti zemljišta zabilježio je i Bićanić (1936: 23).

(što je rezultat napuštanja sela i poljoprivrede i prema gotovo svim iskazima ispitanih poljoprivrednika, djeluje destimulativno na pojedince koji bi danas željeli obnoviti i ponovno početi obrađivati te parcele). Projektna istraživačka skupina napisala je opsežan izvještaj i dala preporuke za rješavanje pojedinih problema, uključivo i za stimulaciju ekološke proizvodnje, međutim, cjelovita studija nije do ovoga trenutka objavljena niti dostupna javnosti, s obzirom na to da je projekt na početku.

Ovaj projekt pokazuje na koji način projektificiran pristup lokalne administracije selu može uključiti znanstvenike različitih profila na jednom takvom istraživanju, čiji se rezultati namjeravaju izravno primijeniti kroz mjere koje lokalna razvojna agencija može realizirati sama ili pak kroz neki novi projektni ciklus. Projekt je u tijeku i tek će se vidjeti hoće li se i u kojoj mjeri preporuke i prijedlozi istraživača uspjeti primijeniti. Zanimljivo je bilo vidjeti reakcije sugovornika na predstavljanje projekta, odnosno njegova osnovnog cilja – osmišljavanja konkretnih mjera koje bi pomogle poljoprivrednicima, upravo na temelju njihovih konkretnih potreba i prijedloga. Iako se može pretpostaviti da su oni koji su pristali da sudjeluju u istraživanju skloniji smatrati kako će se nešto pozitivno dogoditi nakon istraživanja, bilo je i nekoliko pojedinaca koji su bili nepovjerljivi prema uspjehu projekta, iako su i oni vrlo jasno uočili glavne probleme te dali konkretne prijedloge istraživačima. Međutim, kod njih je to nepovjerenje povezano s načelnim uvjerenjem da se više ništa bitno ne može napraviti za poboljšanje situacije poljoprivrednika iz dubrovačke okolice (ta skupina sugovornika smatra da će se na tom području samo još njihova generacija baviti poljoprivredom, dok mladi budućnost mogu osigurati samo kroz neke druge privredne grane, poput turizma). Ipak je kod većine sugovornika prevladavalo mišljenje kako će istraživanje omogućiti da se nešto konkretno poboljša za njih same, ali i za njihovo selo. Nekolicina ih je glasno artikulirala stav o tome kako je dobro da je »netko napokon došao« (pojedinci su bili ugodno iznenađeni činjenicom da su ih istraživači posjetili na njihovu gospodarstvu te su isticali činjenicu da nitko nikada ne dolazi do njih, čak ni savjetodavna služba) da čuje »bilo naroda« i »što narod kaže i što ga muči«. Naravno, sve ove opaske i odobravajući ton uslijedili su nakon početnog uvjerenja (u gotovo 100% slučajeva) o tome da podaci prikupljeni anketom (o npr. količini zemljišta) neće biti upotrijebljeni za neka dodatna oporezivanja. I to početno nepovjerenje neodoljivo podsjeća na Bićanićeva iskustva (Bićanić 1936: 8). Važan rezultat istraživanja, s obzirom na potrebu lokalne razvojne agencije da spozna u kojoj mjeri ispitani vlasnici OPG-ova »imaju kapacitet za prijave na EU fondove«, tiče se i uočenog animoziteta većine sugovornika⁸ prema postupcima prijave na takve projekte. Prema njihovoj percepciji, a u iznimnim slučajevima i osobnom iskustvu, taj je postupak zahtjevan, kompliciran, pretjerano birokratiziran te oduzima jako puno vremena. Stoga smatraju da bi postupke prijave na projekte trebalo pojednostavniti te poljoprivrednicima sustavno pomagati, putem edukacija i konkretne pomoći prilikom same prijave.

---

8 Samo nekolicina sugovornika već ima iskustvo prijave na različite nacionalne, a dvoje od njih i na europske projekte namijenjene upravo poljoprivrednicima.

SPOJ PROJEKTIFIKACIJE U ZNANOSTI I U RURALNIM KRAJEVIMA: MOGUĆNOSTI ZA ANGAŽIRANIJU ETNOLOGIJU?

Prilika za angažiran pristup znanosti postoji neovisno o uključivanju znanstvenika u ne-znanstvene projekte, jer znanstvenicima još uvijek na raspolaganju stoje i »pravi« znanstveni projekti te mogućnost provođenja individualnih istraživanja. Pravo je pitanje na koji će se način konkretizirati znanstveni angažman u ne-znanstvenom sektoru. Postoji, naime, mogućnost da znanstvenici postanu dio projektne klase, naprosto zbog činjenice da za time postoji potreba i zbog toga što to predstavlja priliku za konkretnu primjenu rezultata istraživanja. Napokon, obrazovanje i socijalni kapital koji posjeduju, znanstvenicima omogućuje brže uključivanje u projektnu klasu, u usporedbi s, primjerice, poljoprivrednicima.

Upravo angažiran pristup znanstvenika prema zajednici koju istražuje može učiniti potrebnu kvalitativnu razliku u odnosu na pripadnike projektne klase. Etnologija i antropologija te kvalitativna metodologija kojom se služe, a kojom se neka pojava ili praksa nastoji istražiti dubinski, mogu poslužiti kao jezičac na vagi koji će neki projektni pristup učiniti kvalitetnijim. Pripadnici tih disciplina stoga ne bi trebali a priori bježati od angažmana kakav je npr. zagovarao Bićanić, samo stoga što to onda, navodno, više nije »čista znanost«. Vremena znanstvenika iz »kule od bjelokosti« i »spasiteljske« etnologije već su odavno prošla, a upravo je u tijeku i urušavanje brojnih društvenih institucija, uključujući i one znanstvene, koje su bile financirane od države i koje su donekle pružale iluziju neovisnog i isključivo znanstvenog rada. Smatramo da brojni primijenjeni i ne-znanstveni projekti u koje se znanstvenici mogu uključiti otvaraju vrata znanstvenicima za aktivniji angažman u samoj zajednici. U ovom trenutku, naše je mišljenje da kroz ta vrata treba proći.

Američke su antropologinje Setha Low i Sally Merry (2010) u detaljnoj analizi angažirane antropologije navele šest osnovnih načina (ne smatrajući nužno da je time popis gotov) njezina manifestiranja. Tako one navode dijeljenje i podršku, podučavanje i javno obrazovanje, društvenu kritiku, suradnju, zagovaranje te aktivizam. Neki antropolozi, dakle, smatraju kako je posve normalno da suvremena antropologija djeluje na dobrobit čovječanstva. Terenska istraživanja stoga ne služe, prema njihovu mišljenju, više samo za prikupljanje podataka, nego i za ulazak u dijalog s članovima zajednice, za aktivno sudjelovanje u problemima za koje oni smatraju da ih ograničavaju (Beck i Maida 2013: 8). Nezaposlenost i mobilnost zbog strukturnih ekonomskih promjena u 21. stoljeću ima ogromne ekonomske i emotivne posljedice, te pojedini američki antropolozi, poput Sama Becka i Carla Maide, smatraju kako za većinu ljudi nema više osigurane »uspješne budućnosti« (Beck i Maida 2013: 5), a to za antropologe otvara još jedno područje istraživanja i angažmana. Stoga smatramo da je u Hrvatskoj potrebno početi više cijeniti primijenjenu antropologiju/etnologiju⁹ te zagovarati angažiranu antropologiju.

9 U tom kontekstu zahvaljujemo anonimnom recenzentu na informaciji o tome kako se u okviru Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu otvorila Katedra za primijenjenu antropologiju. Na temelju te informacije možemo zaključiti da nastojanja idu u smjeru koji zagovaramo.

Smatramo da projektifikacija koja usporedno zahvaća znanost i ruralne krajeve, uza sve probleme, može donijeti i nešto dobro. Znanstvenicima je to prilika da istraživanjima koja su usmjerena k određenom konkretnom cilju dođu do zaključaka ili ideja koje bi se mogle primijeniti za rješavanje konkretnih problema u istraživanoj zajednici. Pri tom ne moraju stati samo na preporukama, već mogu, ukoliko to žele, svoje spoznaje staviti na raspolaganje zajednici na bilo koji od načina koje navode Low i Merry.

LITERATURA I POPIS IZVORA

BAUDER, Harald i dr.

2010 Critical Practice of Grant Application and Administration. An Intervention. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 9/1, 102–112. (<http://ojs.unbc.ca/index.php/acme>)

BECK, Sam i Carl Maida

2013 *Toward Engaged Anthropology*. London i New York: Berghahn Books.

BIĆANIĆ, Rudolf

1936 (1996) Kako živi narod. Život u pasivnim krajevima. U: Rudolf Bićanić, *Kako živi narod*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Nakladni zavod Globus, 1–126.

CHAMBERS, Erve

1985 *Applied Anthropology: A Practical Guide*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

1987 Preface. U: Robert M. Wulff i Shirley J. Fiske (ur.), *Anthropological Praxis: Translating Knowledge Into Action*. Boulder: Westview Press.

DEMŠAR, Franci

2014 Znanost potrebuje mir in avtonomijo. *Dialogi* 10, 10–29.

DUJŠIN, Uroš

1996 Prof. dr. Rudolf Bićanić, 1905–1968. U: Rudolf Bićanić. *Kako živi narod*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Nakladni zavod Globus, IX–XIV.

EDDY, Elizabeth M. i William L. Partridge

1987 *Applied Anthropology in America*. New York: Columbia University Press.

FISKE, Shirley J. i Erve Chambers

1997 *Status and Trends: Practice and Anthropology in the United States in The Global Practice of Anthropology*. Williamsburg, VA: Studies in Third World Societies.

- GAVAZZI, Milovan
1991 *Baština hrvatskoga sela*. Zagreb: Otvoreno sveučilište.
- JANOVSKI, Sven
2013 Hrana je sloboda. U: Rubić, Tihana i Gulin Zrnić, Valentina (ur.) *Vrtovi našeg grada: Studije i zapisi o praksama urbanog vrtlarenja*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatsko etnološko društvo Parkticipacija, 217–223. (http://www.citymaking.eu/wp-content/uploads/2015/10/Vrtovi-nasega-grada_ebook1.pdf)
- KANCEWICZ-HOFFMAN, Nina
2013 Intervju s Anyom Quinn. *HORIZON 2020*. (<http://horizon2020projects.com/sc-society-culture-interviews/the-role-of-humanities-and-social-sciences/>)
- KASER, Karl
2013 The Creation of a New Figure in Academia – The Homo Applicandus. *Glasnik etnografskog instituta SANU LXI/2*, 33–39.
2014 Doctus Perfectus, Homo Applicandus and Professor Fortuna. *Contemporary Southeastern Europe 1/2*, 94–98.
- KEDIA, Satish i Linda A. Bennett
2005 Applied Anthropology. U: *Anthropology, Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*. Developed under the Auspices of the UNESCO, EOLSS Publishers, Oxford, UK. Electronic document (<http://www.eolss.net>).
- KOVÁČH, Imre i Eva Kucherová
2009 The Social Context of Project Proliferation – The Rise of a Project Class. *Journal of Environmental Policy & Planning 11/3*, 203–221.
- KUURA, Arvi
2011 Policies for Projectification. Support, avoid or let it be? (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1884204).
- LOW Setha M. i Sally Engle Merry
2010 Engaged Anthropology. Diversity and Dilemmas: An Introduction to Supplement 2, *Current Anthropology 51/52*, 203–226.
- PACKENDORFF, Johann i Monica Lindgren
2014 Projectification and its consequences. Narrow and broad conceptualizations. *South African Journal of Economic and Management Sciences 17/1*, 7–21.
- PETAK Antun, Vlado Puljiz i Maja Štambuk
2002 Časopis Sociologija sela, razvoj sela i poljoprivrede, razvoj ruralne sociologije. *Sociologija sela 40/3–4 (157/158)*, 227–251.

PETAK, Antun

2013 Prvih osam godina nove serije *Sociologije sela* (1998.–2005.) – širenje koncepcije. *Sociologija i prostor* 51/196 (2), 217–243.

PETTAN, Svanibor

1995 Angažirani znanstvenik. O modalitetah aplikativne etnomuzikologije v teoriji in praksi. *Glasnik SED* 35/4.

2015 Applied Ethnomusicology in the Global Arena. U: Svanibor Pettan and Jeff Todd Titon (ur.), *The Oxford Handbook of Applied Ethnomusicology*. Oxford: Oxford Handbooks, 29–52.

RADIĆ, Antun

1897(2010) Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu. Reprint. *Zbornik za narodni život i običaje* 55, 535–623.

REED, Ann

1998 Subdisciplines. Applied Anthopology. (http://www.indiana.edu/~wanthro/theory_pages/Applied.htm).

RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja

1992 Etnologija socijalizma i poslije. *Etnološka tribina* 15, 81–91.

1994 Ethnology between ethnic and national identification. *Studia ethnologica Croatica* 6, 151–158.

RUBIĆ, Tihana

2012 Etnološka studija obitelji i nezaposlenosti: *Individualne i obiteljske strategije preživljavanja u Hrvatskoj od devedesetih godina 20. stoljeća do danas* (doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

RUBIĆ, Tihana i Valentina Gulin Zrnić

2015 O hrani i vrtovima, o gradu i ljudima. U: Rubić, Tihana, Gulin Zrnić, Valentina (ur.), *Vrtovi našeg grada: Studije i zapisi o praksama urbanog vrtlarenja*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatsko etnološko društvo Participacija, 6-17. (http://www.citymaking.eu/wp-content/uploads/2015/10/Vrtovi-nasega-grada_ebook1.pdf)

SINGER, Merrill

2000 Why I am not a public anthropologist. *Anthropology Newsletter* 11/2, 12–13.

SJÖBLÖM, Stefan, Karl Löfgren i Sebastian Godenhjelm

2013 Projectified Politics – Temporary Organizations in a Public Context – Introduction to the Special Issue. *Scandinavian Journal of Public Administration* 17/2, 3–12.

ŠIMLEŠA, Dražen

2006   *Četvrti svjetski rat: Globalni napad na život / Drugačiji svijet je moguć: Priče iz našeg dvorišta.* Zagreb: Što čitaš.

WULFF, Robert M. i Shirley J. Fiske

1987   *Anthropological Praxis: Translating Knowledge Into Action.* Boulder: Westview Press.

INTERNETSKI IZVORI

Internetski izvor 1:   <http://www.aristej.si/slo/PDF/Dialogi%2010%2014.pdf>

Internetski izvor 2:   <http://www.apre.it/ricerca-europea/horizon-2020/faq-on-horizon-2020/faq/#3>

Internetski izvor 3:   <http://heranet.info/oor/index>; <http://heranet.info/cultivate/index>; <http://heranet.info/heravalue/index>

Internetski izvor 4:   <http://heranet.info/funded-projects>

Internetski izvor 5:   <http://www.nwo.nl/en/funding/our-funding-instruments/gw/hera-jrp-uses-of-the-past%5B2%5D/hera-jrp-uses-of-the-past.html>

Internetski izvor 6:   <http://www.agrobizniscentar.com/ba/bs/o-projektu/>

Internetski izvor 7:   <http://heranet.info>

Internetski izvor 8:   <http://horizon2020projects.com>

Internetski izvor 9:   <http://www.arpa.hr/Portals/arpa/Dokumenti/Glossary%20of%20EU%20funds.pdf>

Internetski izvor 10:   <http://www.arpa.hr/Portals/arpa/Dokumenti/Glossary%20of%20EU%20funds.pdf>

Internetski izvor 11:   http://www.mint.hr/UserDocImages/150701_Turizam014.pdf

Internetski izvor 12:   <http://www.agrobizniscentar.com/ba/bs/o-projektu/>

PROJECTIFICATION OF SCIENCE AND RURAL AREAS – OPPORTUNITY FOR AN ENGAGED ETHNOLOGY?

Authors analyze the concepts of project and projectification, which have become part of everyday life narratives, through examination of projectification in science and rural areas in Croatia. Through the examples of research (and today it is almost inconceivable that the research could take place outside of the projectified framework) in rural areas (which are increasingly objects of the project-framed approach, and especially in the context of rural and sustainable development), the authors examine the possibility of socially-engaged approaches in ethnology and cultural anthropology, and humanities in general. Due to the traditional focus of Croatian ethnology on the research of peasant culture, and also to the fact that the analysis of economic problems in the countryside was carried out by the (sub)disciplines such as rural sociology, current development projects which aim for the improvement of the existing situation in the countryside provide opportunities for the scholars of different profiles. Given the fact that the various development projects in rural areas are often characterized as applied science, and with regard to the detected perception of the applied research as the lower-ranking science (such perception is the especially strong in Croatian humanities), the authors advocate for the open appropriation of the topics and areas perceived as closer to the allegedly more applicable scientific disciplines which belong to the so-called hard sciences. Referring to the tradition of social engagement in ethnology, the authors believe that the engagement of ethnologists and other scientists on such projects is an opportunity for engaged ethnology, one which would not be reluctant to apply its results in a practical way.